

Lietuvos Respublikos Prezidentei J.E. Daliai Grybauskaitei

Lietuvos Respublikos Seimo frakcijoms

Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui Algirdui Butkevičiui

Lietuvos Respublikos finansų ministrui Rimantui Šadžiui

Žiniasklaidai

LIETUVOS INTELEKTUALŲ IR NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ (LINO) KOALICIJOS

KREIPIMASIS

2015 m. gegužės 18 d.

Dėl greitųjų kreditų ir didėjančios gyventojų socialinės atskirties

LR Seimo patvirtintoje Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ pabrėžiama, kad labai padidėjo gyventojų socialinė atskirtis, ir tai yra viena iš pagrindinių kliūčių pažangos strategijai įgyvendinti.

Gyventojų socialinės atskirties didėjamas kaip ypač neigiama tendencija nurodoma ir 2014–2020 metų Nacionalinės pažangos programoje (Lietuvos aplinkos analizė): beveik trečdalis Lietuvos gyventojų gyvena ties skurdo riba, o apie 20 procentų žemiau skurdo ribos. Labiausiai pažeidžiamos visuomenės grupės yra bedarbiai, vieniši asmenys, vieno suaugusio asmens su vaikais šeimos, šeimos, auginančios tris ir daugiau vaikų, pensininkai, vaikai ir jaunuoliai iki 18 metų ir kt.

Socialinė atskirtis didėja dėl neatsakingo valdžios požiūrio į gyventojų skurdinimo priežastis, viena iš kurių - visuomenėje populiarinami greitieji kreditai. Užsakomąja reklama komercinių televizijų ir radijo stočių eterijoje, internetinių žinių portalų reklamos skiltyse, reklamos tinklalapiuose bei leidiniuose, reklamos skrajutėmis, telefoninės rinkodaros ir kitais būdais skleidžiama patraukliai pateikiama (pvz., „Bobutės paskola“) informacija apie tariamą greitųjų kreditų pranašumą: nereikia užstato, dokumentų pildymo, sutarčių, greitąjį kreditą galima gauti užsisakius SMS žinute, tai yra anonimiškai, ir t.t. Dėl šios ir kitų priežasčių – kai kurių visuomenės grupių nebrandumo, neatsakingo vartojimo, įvairių priklausomybių – greitųjų kreditų skolinimosi mastas sparčiai didėja. Pvz., 2014 m. gyventojams suteikta per 706 tūkstančius vartojimo kreditų, kurių vertė beveik 78 mln. eurų (268 mln. litų). Greitaisiais kreditais 2014 m. naudojosi per 200 tūkst. žmonių. Anonimiškai greitųjų kreditų buvo suteikta daugiau nei 86 proc. juos gavusiųjų.

Greitieji kreditai teikiami ir savimi pasirūpinti nesugebantiems ar pajamų negaunantiems asmenims. 2014 m. juos gavo per 75 tūkst. jaunesnių nei 25 metų asmenų. Šios amžiaus grupės asmenys sudaro apie 36 proc. visų minėtų kreditų vartotojų. Žinant, kad jaunimo nedarbas Lietuvoje siekia daugiau kaip 20 procentų, kad apie 0,5 mln. jaunuolių studijuoja arba mokosi ir negauna jokių pajamų, jų skolas priversti sumokėti tėvai, artimieji, dažnai dešimteriopai didesnes sumas su palūkanomis ir delspinigiais, išieškant antstoliams.

Gyventojų skolos greitųjų kreditų bendrovėms auga ir dėl neprotingai didelių palūkanų, kurių vidutinė norma viršija 100 ar net 200 proc. per metus. Tai akivaizdžiai prieštarauja sąžiningo verslo kriterijams. Tokios palūkanos vertintinos kaip lupikavimas piktnaudžiaujant žmonių silpnybėmis ar net priklausomybių ligomis (neatsakingas vartojimas, alkoholizmas, narkomanija, azartiniai lošimai ir kt.). Dėl itin didelių palūkanų daugelis greitųjų kreditų naudotojų neišgali jų laiku grąžinti, o pradėję yra priversti dar skolintis tam, kad grąžintų. Vien 2014 m. gruodį pradėję (daugiau kaip

60 dienų) įsiskolinimų suma greitųjų kreditų bendrovėms buvo per 91 mln. eurų (arba 315 mln. litų), o visa pradelstų įsiskolinimų suma sudarė 1,043 mlrd. eurų (3,6 mlrd. litų).

Greitųjų kreditų plėtra visuomenėje įgavo destruktivų mastą ir kelia pavojų nacionaliniam saugumui: daug prasiskolinusiųjų neteko paskutinio būsto ir atsidūrė socialiniame užribyje (narkomanija, alkoholizmas, savižudybės), tačiau didžiausia jų dalis yra priversta parduoti savo turtą ir emigruoti iš Lietuvos.

Lietuvos intelektualų ir nevyriausybinių organizacijų (LINVO) koalicijos atstovai atkreipia dėmesį, kad greitųjų kreditų visuomenei daroma žala kyla dėl nepakankamo gyventojų finansinio bei teisinio išprusimo ir ši procesą kontroliuojančių valstybės institucijų atsakomybės bei greitųjų kreditų bendrovių veiklą reglamentuojančio įstatymo spragų.

Į destruktivų greitųjų kreditų poveikį visuomenei mėginta atkreipti Vyriausybės dėmesį dar 2013 metais. Tuomet LR Seime buvo įregistruotas Vartojimo kredito įstatymo pakeitimo įstatymas, kuriuo siekta apriboti palūkanų normą. Tačiau jo svarstymas įstrigo. Per pastaruosius dvejus metus, nė viena valdžios institucija, išskyrus Lietuvos banką, neskyrė dėmesio greitųjų kreditų poveikio visuomenei analizei, o tai rodo, kad valdžia arba nesupranta šio verslo daromos žalos, arba per savo atstovus yra nuo jo priklausoma.

Lietuvos intelektualų ir nevyriausybinių organizacijų koalicija atkreipia dėmesį, kad valdžios institucijų pareiga riboti visuomenei žalą keliančius veiksnius kyla iš LR Konstitucijos 46 str. (*Valstybė gina vartotojo interesus*). Kai teikiamos paslaugos žala visuomenei yra didesnė už jos teikiamą naudą, paslaugą privaloma riboti. Tai rodo ir kitų šalių praktika: greitųjų kreditų verslas yra uždraustas 23 JAV valstijose, kai kuriose ES šalyse jis ribojamas. Pvz., Švedijoje draudžiama suteikti greitąjį kreditą spontaniškai (per kelias minutes), paliekama naudotojui laiko apsigalvoti ir teikiamas tik sudarius kredito sutartį. Atsižvelgiant į visuomenės brandą bei atskirų socialinių grupių ypatumus Lietuvoje šis gyventojus skurdinantis verslas taip pat turi būti ribojamas dėl jo sukiamų itin negatyvių pasekmių.

Atsižvelgdama į tai, kad Lietuva yra tarp pirmaujančiųjų pagal savižudybių skaičių pasaulyje, kad plinta narkomanija ir alkoholizmas, kad beveik trečdalis Lietuvos šeimų gyvena ties skurdo riba, o 20 proc. žemiau skurdo ribos, kad socialinės atskirties didėjimas yra gyventojų emigraciją skatinantis veiksnys, Lietuvos intelektualų ir nevyriausybinių organizacijų (LINVO) koalicija ragina Lietuvos Respublikos Seimą ir Vyriausybę nedelsiant priimti Lietuvos Respublikos Vartojimo kredito įstatymo pataisas, kuriomis būtų:

- Greitųjų kreditų bendrovių reklama prilyginta alkoholio ir tabako gaminių reklamai su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis;
- Neleidžiama greitųjų kreditų bendrovių reklamai skverbtis į privačią žmogaus gyvenimo erdvę (SMS žinutės, el. laiškai, individualūs telefoniniai pokalbiai reklamos tikslais ir kt.);
- Nustatytos ne didesnės kaip 40 proc. metinės skolinimo palūkanos;
- Greitieji kreditai suteikiami tik pajamų gaunantiems asmenims;
- Neskolinama asmenims, įtrauktiems į priklausomybės ar psichiatrijos ligų įskaitą, neveiksniams asmenims;
- Skolinama tik pasirašant paskolos sutartį su nustatytos tapatybės asmeniu;
- Teisė teikti paskolas suteikiama tik Lietuvos bankui leidus užsiimti tokia veikla (licencijuojama veikla).

LINVO koalicijos atstovai:

SAULIUS ARLAUSKAS

– MRU profesorius, teisės mokslų daktaras

- RITA ALEKNAITĖ- BIELIAUSKIENĖ – kultūrologė, humanitarinių mokslų daktarė, M. Romerio universiteto profesorė
- ANTANAS BURAČAS – LMA akademikas, profesorius, Lietuvos Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narys
- BRONIUS GENZELIS – humanitarinių mokslų habilituotas daktaras, profesorius, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Akto „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ signataras, Valstybinės mokslo premijos laureatas
- LAURA JANULEVIČIŪTĖ – teologė, teisės magistrė
- ALDONA JANKEVIČIENĖ – advokatė
- VLADAS KANČAUSKAS – skulptorius, dailininkas
- ANTANAS KUDZYS – habilituotas daktaras, profesorius, LMA tikrasis narys, Tarptautinės tiltų ir konstrukcijų asociacijos, Europos mechanikų draugijos, Tarptautinės statinių tyrimo ir standartų tarybos narys
- JŪRATĖ MARKEVIČIENĖ – kultūros antropologė, tarptautinė kultūros paveldo ekspertė – ICOMOS narė
- GEDIMINAS MERKYS – sociologas, profesorius, habilituotas daktaras
- ALVYDAS PAULIUKEVIČIUS – medicinos mokslų daktaras, profesorius
- VYTAUTAS RUBAVIČIUS – rašytojas, humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyresnysis mokslo darbuotojas
- KRESCENCIJUS STOŠKUS – filosofas, humanitarinių mokslų daktaras
- GYTIS VAITKŪNAS – dailėtyrininkas, kultūrologas
- GINTAUTAS VAITOŠKA – psichiatras, Šeimos ir santuokos studijų programos Tarptautiniame teologijos institute (Trumau, Austrija) vadovas

Nevyriausybinių organizacijų:

- Lietuvos žmogaus teisių asociacija – VYTAUTAS BUDNIKAS
- Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija – ROMUALDAS POVILAITIS
- Piliečių gynimo paramos fondas – STASYS KAUŠINIS
- Lietuvos Helsinkio grupė – STASYS STUNGURYS
- Asociacija Nepartinis demokratinis judėjimas – EDITA MILAŠEVIČIŪTĖ
- Jaunimo sambūris „Pro Patria“ – PAULIUS STONIS
- Vilniaus universiteto Teisės fakulteto studentų ateitininkų korporacija „Iustitia“ – JUSTINAS JARUSEVIČIUS

Vakarų Lietuvos tėvų forumas	– KRISTINA PAULIKĖ
Lietuvos nacionalinė vartotojų federacija	– ALVITA ARMANAVIČIENĖ
Visuomeninis judėjimas „Tautos ateities forumas“	– ALGIMANTAS MATULEVIČIUS
Nacionalinė teisingumo ir gynybos sąjunga	– TOMAS MARKEVIČIUS
Lietuvos graikų visuomeninių organizacijų asociacija	– GEORGIOS MACUKATOV
Asociacija Vartotojų teisių gynimo centras	– PAULIUS MARECKAS
Asociacija „Vilniui ir tautai“	– SAULIUS POVILAITIS
"Pilietinės iniciatyvos" grupė	– JONAS GEDIMINAS PUNYS
Klaipėdos daugiavaikių šeimų bendrija	– VIRGINIJA JURGELEVIČIENĖ
Lietuvos aeroklubas	– JONAS MAŽINTAS
VšĮ Krikščionybės žiniasklaidos tarnyba	– JUOZAS DAPŠAUSKAS
Lietuvos pagyvenusių žmonių asociacija	– GRASILDA MAKAREVIČIENĖ

*Nurodytų asmenų pritarimą kreipimosi turiniui tvirtinti:
Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas Vytautas Budnikas*

